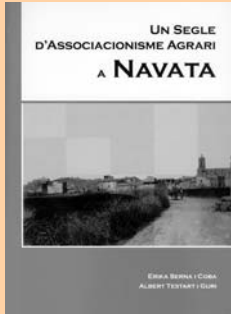

(RESSENYES)

Erika SERNA I COBA
i Albert TESTART I
GURRI
**Un segle
d'associacionisme
agrari a Navata**
*Figueres: Ajuntament
de Navata, 2005,*
245 p.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXX

Cal lloar que l'Ajuntament de Navata, població empordanesa, hagi tingut la voluntat de sufragar un estudi de la vila a partir d'un sector econòmic, en aquest cas la pagesia i la ramaderia, que fa anys era un puntal de l'estructura productiva dels seus habitants. Em sembla que aquest gest paga la pena divulgar-lo, perquè fa temps –potser deu o quinze anys– que notem algunes deixadeses municipals en voler saber, críticament, la història dels avantpassats i dels avatars socials. Així, sense iniciativa municipal decidida es perden oportunitats. Tanmateix, quan l'especialista ofereix el producte acabat els ajuntaments es mostren comprensius, tot i que en certs casos aquesta culturització l'entenen com de baixa intensitat. No és qüestió, ara, de buscar descisos i segurament també culpabilitats (que n'hi ha), però es pot pensar que la Transició va parar esment només a la normalització de la llengua, necessària i imprescindible, i es va perdre pistonada en aspectes que costaran de recuperar. Anem, però, al llibre.

L'obra analitza un territori petit a partir de l'associació agrària, en el segle d'or quant a canvis estructurals en profunditat, el segle XX. Per associació agrària cal entendre des de societats, sindicats o cooperatives, tendents a procurar un millor benestar econòmic per als associats que voluntàriament hi són adscrits, fins al sindicalisme agrari de classe, que per la via de la demanda social procura millores de preus de productes o participació en la regulació de mercat. En el llibre hi ha una confluència d'ambdues realitats, a partir d'un cooperativisme catòlic i d'un sindicalisme orgànic representat per l'Hermandad franquista. Tanmateix, els autors

es curen en salut i indiquen que segurament no hi és tot el que hi podria haver, aspecte en el qual coincidim. L'oasi que s'hi podria intuir, per les escasses notícies que llegim dels anys de República, de guerra i d'inicis del franquisme (només els primers), no s'ajustaria a la realitat del que succeí a la majoria d'indrets pagesos del país, on el posicionament ideològic va ensenyorir-se dels qui manaven i va generar unes fractures que només se suavitzaren, en alguns llocs, pel tacte del personal pagès que anava al davant. Efectivament, al volum hi ha escasses visions d'aquest associacionisme-sindicalisme agrari d'abans de la guerra, quan segurament n'hi va haver, i d'actiu.

Al llibre s'observen embranzides calmoses i defuncions de ritual en la formació d'entitats que d'una forma o altra van tenir a veure amb l'agricultura, des del mutualisme al cooperativisme agrari, des de l'Hermandad Sindical de Labradores i Ganaderos en sintonia total amb la Cooperativa fins a la Cambra Agrària Local. El recorregut associatiu que s'hi descabdella és el que correspon –o correspondria– a molts pobles de similar base econòmica del país. En aquest sentit veiem un ajustament a les línies mestres esbossades per estudis publicats, que els autors fan servir, de manera generosa, per afavorir les tesis d'allò que observen que s'esdevingué a Navata.

El autors comencen repassant xifres de població, indicant la gran baixada que es va produir a finals del segle XIX, sinònim del que succeí a molts llocs. Com a contrapartida, va generar un augment de població a les ciutats mitjanes i grans del país, per la transformació gradual d'una agricultura assistencial a una de subsistència que encara duraria anys i anys. Posteriorment l'obra s'endinsa en l'anàlisi de la Societat de Socors Mutus, germen, diuen els autors, de l'associacionisme agrari local. En aquesta entitat es detecten qüestions que segurament requeririen un estudi sociològic més aprofundit, ja que a banda de significar la tasca benèfica per a la qual es creà, s'hi constata una solidaritat discutible –ho avala tant la demanda d'un certificat mèdic de no patir xacres per formar-ne part com la limitació de l'edat natural per entrar-hi–, una democràcia moderada –el fet del vot amb boles blanques i negres per prendre decisions sempre fa sospitar controls molt estrictes o fins i tot exclusions, aspecte que es corroboraria amb la necessitat d'haver de demanar avals per a l'entrada– o fins el perfil d'unes quotes econòmiques no gaire consonants amb la possible voluntat i necessitat d'entrada d'un pagès pelat.

La veritable irrupció en la cooperació i associació agràries es va produir, però, amb la formació del Sindicat Agrícola Catòlic. Enquadrat en el segment conservador, la mateixa data d'arrencada reculada (1918) implica que segurament no va sorgir per un cooperativisme de necessitat estricta sinó per un cooperativisme de compromís o de mimetisme, com apuntava en el seu moment el propagandista de la Mancomunitat i cap d'Acció Social Agrària Josep M. Rendé, el qual es queixava sovint de la poca base doctrinal i de lideratge que observava en alguns sindicats, que a la primera ventada trontollaven per manca d'arrels sòlides. Sigui com sigui, el llibre explica que el Sindicat va anar fent via, i passada la guerra llegim que el trull es posà novament sota la batuta dels que n'havien portat el timó abans del 19 de juliol de 1936, senyal que durant aquest darrer període, fins al febrer del 1939, la junta havia estat una altra, d'acord amb el que va ser norma durant el període bèl·lic; òbviament Navata, d'una forma o altra, no en seria pas l'excepció. Es diu que llavors el trull va poder seguir funcionant lliurement, entenenent per "lliure" només el fet de poder tornar a premsar per obtenir oli, ja que el jou de controls que exerciria la Fiscalia de Taxes franquista seria l'antítesi de la llibertat que es necessitava. Aquesta Fiscalia estava entestada a controlar la producció i evitar que part d'aquest producte es desviés al mercat negre, activitat que sabem que van fer alguns sindicats i pagesos, empesa pels mateixos associats de vegades per pura supervivència i d'altres per trafiquejar sense escrúpols amb el suculent estraperlo que se'n derivava.

L'estudi prossegueix desgranant els passos de l'entrada dels guanyadors –hi escriuen tropes nacionals– i la posada en funcionament de l'Hermandad, la qual, assumint que era la continuació del Sindicat Agrícola, es va fer càrrec dels deutes patrimonials que aquest arrossegava. Respecte a l'Hermandad, els autors en narren les vicissituds, assenyalant com l'activitat participativa que preconitzava el règim s'esllanguia a mesura que passaven els anys. És curiós que el *jefe* l'escollissin els afiliats, quan era postestat del delegat sindical local, i no sorprèn gens que no tots els components de la junta fossin de la Falange, primer perquè l'enquadrament al partit era voluntari, i en segon lloc perquè, tret dels fanàtics de torn, la participació sindical va ser més de compromís que de convicció, o el que és el mateix, més de palla que de gra. Cal tenir present, a més, que als municipis petits amb un volum de necessitats conegudes (quant a adobs, anticriptogàmics, pinsos...) la gent es coneixeria i no donaria peu al pillatge descarat que sabem que es produí en algunes ciutats de més volum poblacional. Tanmateix, s'explica que la nova Cooperativa Agrícola, continuadora del Sindi-

cat Agrícola, va quedar engolida per l'Hermandad, amb una funció residual de venda de productes i poca cosa més. En el desmantellament del franquisme es dona detall de la constitució de la Cambra Agrària Local, hereva de l'Hermandad, i curiosament no surt per res el paper del sindicat que va trencar el sistema: la Unió de Pagesos.

El llibre és, en definitiva, la radiografia d'una història agrària local, acompanyada d'un bon aparell bibliogràfic, una cronologia clara i una relació de dirigents de l'Hermandad Sindical franquista, base per a treballs posteriors.

Antoni Gavaldà Torrents
Universitat Rovira i Virgili